

VII Jornada del Grup St. Jordi

12 novembre 2011

## **GUARDAR ESPERANÇA DES DELS LLOCS SAGRATS**

**per Bernabé Dalmau**

Quan cal dissertar sobre un tema, la cosa més elemental és copsar bé el títol del tema assignat i tenir present l'auditori a qui va destinat. Altrament és impossible connectar amb els oients i satisfer les expectatives d'ells i dels organitzadors.

La meva reflexió s'ha de centrar, doncs, en el context d'una jornada dedicada al tema de "Guardar esperança en temps difícils". I després que hem sentit la dels qui ho han fet des de l'angle del pensament i del compromís, em toca a mi fer-ho des d'un punt de vista més explícitament confessional, tenint en compte que ni la dimensió filosòfica ni la testimonial han de quedar aparcaades.

Suposo que l'incís "des dels llocs sagrats" m'ha estat assignat perquè baixo de la muntanya, lloc sagrat en totes les tradicions religioses, i d'una muntanya que porta mil anys de la sacralitat que li ofereixen un monestir i un santuari cristians, amb un arrelament i amb una significació indiscutible per a la identitat de la nostra Catalunya.

Però, entrant directament en la dimensió confessional cristiana de la Jornada d'avui, se m'acut que els llocs sagrats, plurals, perquè també ells mateixos són diversos els uns dels altres, prenen la seva raó de ser de la matriu que els proporciona identitat cristiana: el fet de ser Església. Si un missatge té aquesta nostra Església a portar el món és el de dir-li que, amb l'encarnació de Jesucrist, tota la terra ha esdevingut lloc sagrat. Per dir-ho amb paraules de sant Benet, autor que no citaré més fins al final, "arreu se serveix un mateix Senyor, es milita per un mateix Rei" (61,10). És evident que la recerca de Déu no coneix límits ni estretons d'espai de cap mena. Qui busca Déu sincerament, el pot trobar en qualsevol lloc i en les més variades circumstàncies.

També, doncs, aquí, que intentem descobrir com podrem mantenir, conservar, guardar, difondre l'esperança des dels llocs sagrats, entesos ara, per raons de claredat, en sentit restringit. Divideixo el tema en tres parts.

## I

### **L'HABITANT DEL LLOC SAGRAT, ¿ÉS UN SOMNIADOR D'ESPERANÇA?**

Essent per als cristians la Bíblia el lloc privilegiat on Déu ens parla, em sembla que podem enforçar la reflexió partint de la figura bíblica del profeta, el “nabí” tan ben descrit per Josep Carner en el llibre d'aquest nom. El poeta parla de Jonàs, però tots els profetes tenen en comú la missió de parlar, i de parlar en nom de Déu. “Profari” vol dir no sols “parlar per endavant”, profetitzar, sinó també “parlar davant”, cantar les coses clares. Per això, el profeta sovint es nota petit davant la seva missió, tal com veiem en els relats bíblics, però també se sent fort quan és conscient que tramet una paraula del Senyor.

En una ocasió, segons conta el conegut text del llibre dels Nombres 11,26-30, Josuè es queixava a Moisès que dos que no formaven part dels setanta ancians, parlaven com els profetes, i demanava: “Senyor meu, Moisès, no ho permetis! Però Moisès li respongué: Estàs gelós per mi? Tant de bo que tot el poble del Senyor tingués el do de profecia i el Senyor donés a tots el seu esperit!”.

Aquest do de profecia, sabem per la fe cristiana que fou transmès als deixebles de Jesús el dia de la Pentecosta, tal com diu Pere citant Joel: “Abocaré el meu Esperit sobre tothom: els vostres fills i les vostres filles profetitzaran, els vostres joves tindran visions, i els vostres vells, somnis. Aquells dies abocaré el meu Esperit sobre els meus servents i les meves serventes, i profetitzaran” (Ac 2,17-18).

El cristià, doncs, participa d'aquesta missió profètica. El Concili Vaticà II ens ho recordà i els textos sacramentals del baptisme i de la confirmació subratllen el lligam entre Crist en la seva missió reial, sacerdotal i profètica i la vocació que té el cristià. És natural, doncs, que, dintre de la varietat de carismes en la comunitat cristiana hi hagi la del profeta, que és, en certa manera, la del monjo; però tenint present que, com els altres cristians, el monjo lluita a través d'un itinerari de fe, d'esperança i de caritat i al mateix

temps, els altres cristians porten dintre el cor un petit monjo que els fa ser sensibles a la dimensió profètica de la vida cristiana.

Tornant a la missió que el qui viu a un lloc sagrat té de guardar esperança i veient per la citació dels Fets dels apòstols, el lligam entre profetitzar i tenir visions o somnis, podem considerar tota aquesta terminologia de profecia, visió, somni com una expressió de la utopia de l'Evangelí. L'Evangelí, per definició, és bona notícia i, per tant, qui guarda esperança no es deixa empresonar per les realitats negatives de la situació immediata. Al contrari, ell, sensible com és a la utopia de l'Evangelí, mira més enllà de la realitat que l'envolta, perquè sap que l'Esperit de Déu reposa sobre ell, enviat com ha estat a comunicar aquesta bona nova.

El món necessita la utopia, si no vol enfonsar-se en el llot. Ja sabem que la realitat és ambivalent, i que contemplant una ampolla podrem alinear-nos amb els qui la consideren mig buida o bé amb els qui la consideren mig plena. I és per aquesta última opció per on hem d'anar, si considerem valor l'esperança. La història profana i la cristiana ens mostren com la utopia té el seu sentit. Quan un deixa de pedalejar, cau, perd l'equilibri. Els pallassos que caminen sobre xanques s'han de moure contínuament per tal de no caure.

Deixeu-me descriure dos grans somniadors i, per tant, portadors d'esperança, veritables profetes del nostre temps. L'un en el pla de l'acció cívica i l'altre en el de renovació de l'Església. Em refereixo respectivament a Martin Luther King i al cardenal Basil Hume. Tots dos tenen en comú d'haver-se fet famosos per haver dit en el moment oportú: "He tingut un somni!".

### **El testimoniatge de Martin Luther King (1929-1968)**

La figura d'aquest pastor nord-americà de l'Església baptista és coneguda. Va desenvolupar una tasca crucial als Estats Units al capdavant del Moviment pels drets civils per als afroamericans i, a més, va participar com a activista en nombroses protestes contra la Guerra del Vietnam i la pobresa en general.

Per aquesta activitat encaminada a acabar amb l'*apartheid* nord-americà i la discriminació racial a través de mitjans no violents, va ser condecorat amb el Premi Nobel de la Pau el 1964. Quatre anys després, en una època en què la seva obra s'havia

orientat especialment cap a l'oposició a la guerra i la lluita contra la pobresa, va ser assassinat a Memphis, quan es preparava per liderar una manifestació.

Luther King, activista dels drets civils des de molt jove, va organitzar i va dur a terme diverses activitats pacífiques reclamant el dret al vot, la no discriminació i altres drets civils bàsics per a la gent de raça negra dels Estats Units. Entre les seves accions més recordades hi ha el boicots d'autobusos a Montgomery el 1955 i el liderat de la Marxa sobre Washington pel Treball i la Llibertat, el 1963, al final de la qual pronunciaria el seu famós discurs "I have a dream" ("tinc un somni"), gràcies al qual s'estendria per tot el país la consciència pública sobre el moviment dels drets civils i es consolidaria com un dels més grans oradors de la història nord-americana. La major part dels drets reclamats pel moviment serien aprovats legalment amb la promulgació de la Llei dels drets civils i la Llei del dret al vot. King és recordat com un dels majors líders i herois de la història dels Estats Units, i en la moderna història de la no-violència.

És del discurs "Tinc un somni" del qual us vull llegir alguns paràgrafs:

"M'alegro de prendre part amb vosaltres en un esdeveniment que passarà a la història del nostre país com la més gran manifestació per la llibertat. Fa cent anys un gran americà, sota l'ombra simbòlica del qual som avui aquí, signà la proclamació de l'emancipació. Aquest significatiu decret fou un senyal d'esperança per a milions d'esclaus negres, que foren marcats per les flames de la injustícia destructora.

Arribà com una joiosa albada després de la llarga nit de la seva captivitat. Però cent anys més tard el negre no és lliure encara. Cent anys més tard la vida dels negres és encara mutilada per les manilles de la segregació racial i les cadenes de la discriminació. Cent anys més tard, el negre viu en l'illa solitària de la pobresa enmig d'un gran oceà de riquesa material. Cent anys més tard el negre llangueix encara al marge de la societat americana i es troba a l'exili a la seva pròpia terra. Per això hem vingut avui aquí per dramatitzar una situació vergonyosa....

No hi haurà ni calma ni repòs a Amèrica fins que els plens drets civils no siguin atorgats als negres. Les tempestes dels aldarulls sacsejaran els fonaments de la nostra nació fins que no neixi el dia clar de la justícia. I això haig de dir al meu poble, que està al llindar desgastat de la porta que duu al palau de justícia: Mentre intentem guanyar el nostre lloc just, no ens hem de fer culpables d'actes injustos. No hem de beure del calze de l'amargor i de l'odi per apaivagar la set de la justícia...

Tinc un somni: que els meus fills un dia podran viure en una nació on hom no serà jutjat pel color de la seva pell sinó segons el seu caràcter. Tinc un somni... tinc un somni que un dia a Alabama, amb els seus racistes, amb un governador dels llavis del qual surten paraules com "intervenció" i "anul·lació de la integració racial"... que un dia a Alabama nens i nenes negres estrenyin les mans de nens i nenes blancs com a germans i germanes. Tinc un somni... tinc un somni que un dia s'aixequi la vall i cada turó i cada muntanya s'abaixin. Els llocs aspres seran aplanats i els llocs desnivellats seran rectificats.

‘I la glòria del Senyor es manifestarà i tota carn la veurà’. Aquesta és la nostra esperança. Amb aquesta fe torno cap al Sud. Amb aquesta fe seré capaç d’extreure una pedra d’esperança de la muntanya del desesper. Amb aquesta fe serem capaços de transformar la dissonància estrident de la nostra nació en una meravellosa simfonia de germanor. Amb aquesta fe serem capaços de treballar tots junts, de pregar tots junts, de lluitar tots junts, d’anar a la presó tots junts, d’alçar-nos per la llibertat tots junts amb el coneixement que un dia serem lliures.

Aquest serà el dia en què tots els fills de Déu podran donar un nou significat en aquest cant:

‘País meu, de tu, dolça terra de llibertat, canto. Terra on els meus pares moriren, orgull dels pelegrins, des de totes les muntanyes fes ressonar la llibertat’”.

Em sembla que tots ens sentim plenament identificats amb l’afirmació: “Amb aquesta fe seré capaç d’extreure una pedra d’esperança de la muntanya del desesper”. Potser algú podria trobar exagerada la definició del moment present com “la muntanya del desesper”. Però hi ha situacions límit, hi ha situacions de gran foscor, que es presenten inabordables i opaques com veritables muntanyes del desesper. D’aquests llocs sense sentit o de manifestació del mal en tota la seva lletjor és d’on cal extreure una pedra d’esperança i guardar-la com la flama vacil·lant que cal transmetre.

### **El testimoniatge del cardenal Basil Hume (1923-1999)**

Passem a l’altre personatge que, perquè té somnis, transmet esperança. Em refereixo al cardenal Basil Hume, primat de l’Església catòlica d’Anglaterra i del país de Gal·les. A l’edat de 76 anys, el 1999, moria a conseqüència d’un càncer, del qual havia revelat l’existència dos mesos abans. Havia nascut el 1923 i als divuit anys ingressà a l’abadia benedictina d’Ampleforth. Es diplomà en història a Oxford i es llicencià en teologia a Friburg de Suïssa. A l’edat de 40 anys tingué la sorpresa de veure’s elegit abat del monestir, amb la responsabilitat de dirigir una comunitat d’aleshores cent seixanta monjos, que porten una dotzena de parròquies, a més del col·legi. Els 13 anys d’abadiat s’acabaren quan Pau VI el posà al cap de la comunitat catòlica de Gran Bretanya, que dirigí 23 anys fins a la mort. El Sínode episcopal de 1980 sobre la família comportà fortes tensions, sobretot a causa de la confusió entre aspectes de l’educació de la fe i la moral matrimonial

Enmig d’aquestes tensions féu una intervenció que convé llegir sencera:

“He escoltat un gran nombre d'intervencions amb molta atenció i interès. Bé, això no és del tot veritat. He de confessar que algun moment m'he degut adormir. En una d'aquestes ocasions he tingut un somni. Permeteu-me que us el conti.

Sentia una veu que parlava de l'Església, i en el meu son, vaig tenir una visió de l'Església. Vaig veure una fortalesa, alta i imposant. Tot estrany que s'hi volia acostar semblava que els qui la defensaven el consideressin com un enemic a rebutjar. De dins estant d'aquesta fortalesa, no es podien sentir les veus del defora. Els soldats que hi havia demostraven una obediència cega. Era admirable. No havien de preguntar-se el perquè de les coses, no havien de fer sinó morir. Així és com van aparèixer les coses en el meu somni; però en desvetllar-me, em vaig recordar –i era molt just que ho fes- que els somnis deformen la realitat, que exageren les coses.

Després, vaig tenir una altra visió. Hi havia un pelegrí, un pelegrí que caminava a través de la Història i de la vida. Aquest pelegrí era l'Església. Aquest pelegrí s'afanyava per assolir la visió, per arribar a la veritat. Però encara no hi arribava. S'arrossegava pel camí, mentre hi havia indicadors que assenyalaven el camí, o marcaven més aviat que tal o tal altre no eren el bon camí. Jo em deia que el pelegrí està sempre en recerca, i que la seva situació és sovint dolorosa. Fins i tot els dirigents dels grups de pelegrins tot sovint es confonen ells mateixos. A vegades han de sofrir amb els altres pelegrins. La participació de les responsabilitats suposa sempre que hom assumeix una part de la recerca i dels sofriments dels altres.

La fortalesa era un temple, però els pelegrins vivien en una tenda. A vegades és preferible de sofrir les incerteses de la tenda d'Abraham que no pas d'asseure's còmodament al temple de Salomó.

Després, vaig tenir una altra visió: vaig veure amb una gran claredat que el pensament de Pau VI a l'encíclica *Humanae Vitae*, que confirmava l'ensenyament tradicional de l'Església, era certament just. Però, per dissort, nosaltres no sempre hem sabut trobar els millors mitjans de parlar als fidels.

Els senyals ens indiquen el camí, però els bat el vent i la pluja, i s'haurien de repintar. I cal temps per a fer aquesta feina. El meu somni es va tornar aleshores un malson, perquè m'adonava que feien servir mala pintura per aplicar-la als senyals i que llur estat només feia que empitjorar.

No hem de negligir mai d'escoltar els altres pelegrins. Igualment cal que els encoratgem. Cal que parlem amb amabilitat, amb compassió; cal que compartim els seus sofriments, que els conduïm gradualment a comprendre i parlar un llenguatge que els permeti de dir: ‘Sí, és veritat, ara tot és clar, acceptem l'ensenyament’. Vaig veure que els pelegrins estaven molt contents perquè havien estat conduïts més a prop d'aquell qui és tota veritat, i que deien la seva joia, les seves lloances i les seves accions de gràcies. Aleshores em vaig despertar i vaig dir: ‘Ara ho he vist, gràcies’.”

Aquesta bellíssima i profunda intervenció em sembla que ens dóna una clau per a saber com l'Església s'ha de relacionar amb el món, com l'home d'avui, i especialment, el creient té set de veritat, com els responsables de l'Església sovint no acaben d'anar d'acord i comparteixen amb el simple creient la dificultat de la recerca, com cal rejuvenir el llenguatge amb què l'Església transmet el seu ensenyament. I, al

mateix temps, Hume hi afirmava la certesa que la veritat serà assolida, i en resultarà la joia i l'acció de gràcies. Parlar així era una manera de treure verí a la situació i d'infondre confiança i optimisme en el treball. Aquesta intervenció reflectia meravellosament el tarannà profundament humà i cristià de Hume, i al mateix temps resultava un testimoniatge i una invitació a retrobar l'estil evangèlic de guiar l'Església.

Després d'aquests dos bells testimoniats, el del líder social i el del cardenal, en què resplendeix diàfanament com el món i l'Església són llocs sagrats perquè produeixen somniadors d'esperança, ens podem preguntar si és suficient tenir somnis, ser utòpics, creure que el demà serà millor. La resposta em sembla que només es pot trobar en la solidesa del nostre present. Cert que, havent fet irrupció Déu en la història humana, el món i el temps on habitem ja no és l'atzar de la configuració d'unes galàxies ni la simple successió del moviment del mateix món i de les persones que l'habiten. El temps és *kairós*, temps favorable, i la història és història de salvació. Per això, les actuacions i els somnis humans no tenen validesa ni poden produir per si mateixos esperances si no s'ajusten al pla de Déu.

### **Profetisme eixorc d'esperança i profetisme veritable**

Aquí ens ajuda la distinció, també extret de la saviesa bíblica de l'Antic Testament, entre profetes veritables i profetes falsos, entre profetes enviats per Déu i embaucadors que s'arroguen el nom diví. És claríssima la invectiva que Jeremies 23,25.32 llança contra els profetes mentiders:

“He sentit allò que diuen els profetes, com menteixen quan diuen, com si profetitzessin en nom meu: ‘He tingut un somni! He tingut un somni!’ Fins quan? És que aquests profetes pretenen anunciar la mentida i dir tan sols allò que els passa pel cap? Amb els somnis que es contenen els uns als altres, ¿es proposen que el meu poble oblidí el meu nom, com els seus pares l'oblidaren i es fiaren de Baal? El profeta que tingui un somni, que expliqui el seu somni! Però si algú rep la meva paraula, que la transmeti fidelment!

Què té a veure la palla amb el gra?

Ho dic jo, el Senyor.

La meva paraula és com el foc,  
com un mall que esmicola la roca.

Ho dic jo, el Senyor.

Estic contra els profetes que usurpen les meves paraules i se les passen l'un a l'altre. Ho dic jo, el Senyor. Estic contra els profetes que tenen una llengua enganyadora a l'hora d'engegar oracles. Ho dic jo, el Senyor. Estic contra els profetes que expliquen somnis falsos i desvien el meu poble amb les seves

pretensions mentideres. Ho dic jo, el Senyor. Jo no els he enviat ni els he manat res, i ells no fan cap bé a aquest poble.”

I no em sé estar de citar el sempre estimat beat Joan XXIII, que senyalava amb el dit una variant dels falsos profetes. En parlo perquè em sembla que és un tema molt actual en la nostra Església, i especialment a Catalunya, que és la porció que més conec. En el discurs d'inauguració del Concili Vaticà II, l'11 d'octubre de 1962, descrivia així aquells que anomenava “profetes de calamitats”:

“En el quotidià exercici del nostre ministeri pastoral, de tant en tant arriben a les nostres oïdes, ferint-les, certes insinuacions d'algunes persones que, fins i tot en el seu zel ardent, manquen del sentit de la discreció i de la mesura. Aquestes no veuen en els temps moderns sinó prevaricació i ruïna; van dient que la nostra època, comparada amb els segles passats, ha anat empitjorant, i es comporten com si res no haguessin après de la història, que continua essent mestra de la vida, i com si en temps dels precedents Concilis Ecumènics tot hagués procedit amb un triomf absolut de la doctrina i de la vida cristiana, i de la justa llibertat de l'Església.

Ens sembla just dissentir d'aquests profetes de calamitats, avesats a anunciar sempre infaustos esdeveniments, com si la fi dels temps fos imminent.

En el curs actual dels esdeveniments, en què la societat humana sembla que va cap a un ordre nou, val més reconèixer els designis misteriosos de la Providència divina, que, a través de la successió dels temps i de les accions dels homes, la major part de les vegades, sense que ells ho esperin, aconsegueixen el seu determini i ho disposen tot amb saviesa per un major bé de l'Església, àdhuc les mateixes adversitats humanes”.

Si he dit que el tema dels profetes de calamitats continua essent actual ho he fet perquè en la nostra Catalunya hi ha massa gent que es forma una imatge idíl·lica dels temps de Joan XXIII i s'amarguen la vida per manca de compromís amb la vida de l'Església actual. Els uns, dels quals prefereixo no parlar, s'emparen en l'anonimat de les noves tecnologies i fan obra corrosiva fonamentats en quatre tòpics. Els altres, estan a l'extrem contrari, però amb resultats gairebé idèntics. El perfil vital, d'aquests últims, entre els quals tinc moltes coneixences, ja el sabem: laics i sobretot preveres de setanta anys en amunt, que van viure amb il·lusió el Vaticà II però que ja fa vint anys el bisbe Joan Carrera descrivia dient “que no acaben d'entrar en el pontificat de Joan Pau II”. I si ell deia Joan Pau II, nosaltres podem afegir-hi, a més, els sis anys i mig que portem de Benet XVI. S'autoanomenen “fills del Concili” però s'han estancat, tal com fa cinquanta anys es van estancar molts capellans i seglars que d'entrada refusaren el

Concili. Precisament Joan XXIII convocà el Vaticà II perquè, com a bon historiador, havia estudiat a fons l'obra de sant Carles Borromeu per aplicar el Concili de Trento. I sabia prou bé que els Concilis troben dificultats d'aplicació i d'interpretació, i és l'Església en conjunt com va avançant i a través dels anys va separant el gra de la palla. Cert que, com descrivia molt bé el cardenal Hume, a vegades ens trobem amb dirigents de l'Església que semblen “soldats que demostraven una obediència cega... i no havien de preguntar-se el perquè de les coses”.

Tanmateix la nostàlgia no és bona consellera. Ja una cançó de La Trinca (parlo, doncs, de fa anys) parodiava la figura d'un sindicalista que va lluitant sense adonar-se que el món va per altres camins i ell es troba sol i desconnectat de tothom però convençudíssim que té raó. No és aquest el prototipus del creient que volem ser en l'Església i la societat del nostre temps, perquè el somniador d'esperança té unes bases més solides, arrelades en la fe en Jesucrist.

## II

### QUINA ESPERANÇA VOLEM GUARDAR DES DEL LLOC SAGRAT

#### **L'esperança com a realitat col·lectiva**

Aquesta part central de la meva reflexió serà més breu, però la considero fonamental. El llarg recorregut que hem anat fent fins ara ha estat un apropar-nos al cim del lloc on un cristià pot fonamentar la seva esperança. Jo aquest cim el trobo expressat en un dels textos més densos del Nou Testament, la Carta als Romans. Aquest text arcaic –escrit els anys 57-58–, en la seva part doctrinal és una reflexió sapiencial sobre el pla de Déu envers la humanitat, amb un estudi a fons sobre el pas de la Llei a la vida en l'Esperit. En un moment determinat, sant Pau mira lluny: situa l'esperança cristiana en el context de la història de la humanitat i del cosmos sencer. I afirma, en un text conegut:

“L'univers creat espera amb impaciència que la glòria dels fills de Déu es reveli plenament: l'univers creat es troba sotmès al fracàs, no de grat, sinó perquè algú l'hi ha sotmès, però manté l'esperança que també ell serà alliberat de l'esclavatge de la corrupció i obtindrà la llibertat i la glòria dels fills de Déu. Sabem prou bé que fins ara tot l'univers creat gemega i sofreix dolors de part. I no solament ell; també nosaltres, que posseïm l'Esperit com a primícies del que vindrà, gemeguem dins nostre anhelant de ser plenament fills, quan el nostre cos sigui redimit. Hem estat salvats, però només en esperança. Ara bé, veure el que s'espera no és esperança: allò que es veu, per què s'ha d'esperar? Però nosaltres esperem allò que no veiem, i ho anhelem amb constància” (Rm 8,19-22).

En aquest text hi trobem un enfocament que, potser d'entrada, pot semblar que ens interessa poc. Ja ho sé que el nostre pensament no és tan esquifit com per reduir l'esperança, posem per cas, a confiar que resoldrem aviat, la crisi econòmica. Però sí que ens pot venir gran situar la nostra perspectiva personal en el conjunt de la història universal vista a la llum de la fe. I tanmateix, és fonamental en la Sagrada Escripura i en la vida de l'Església tenir aquest sentit de responsabilitat col·lectiva. No sols per inevitable resignació a haver de viure en un món globalitzat, sinó per sentit de solidaritat universal i per no caure en el diletantisme. Quantes vegades els nostres cristians viuen la pràctica religiosa com un afer individual, i fan les seves pregàries, i reben els seus sagraments, com si anessin al supermercat. Quants dels nostres contemporanis més il·lustrats a vegades es vanten de superar les anomenades barreres confessionals i acaben, després d'una etapa en què fan gala d'agnòstics, flirtejant sincrèticament amb diversos corrents religiosos. A fi de comptes els uns i els altres no fan sinó construir-se una religió a la carta, que es tanca en la pura preocupació de si mateix.

¿No és una manera d'actualitzar en el nostre cristianisme la mentalitat dels versos de Góngora? Aquells que fan així:

“Ándeme yo caliente  
Y ríase la gente.  
Traten otros del gobierno.  
Del mundo y sus monarquías.  
Mientras gobiernan mis días  
Mantequillas y pan tierno,  
Y las mañanas de invierno  
Naranjada y aguardiente,  
Y ríase la gente”.

El mateix sant Pau ho va dir més clar: “Mengem i bevem, que demà morirem” (1Co 15,32). En el fons és una manera de prescindir de les implicacions morals de la fe en la resurrecció. No, l'ensenyament bíblic veu la salvació com una obra col·lectiva.

Pensem només en les gestes de l'Èxode, tantes vegades recreades en els llibres de la Bíblia, fins al punt de veure el retorn de l'Exili com un nou Èxode. Deixeu-me'n recitar una mostra, un dels salms que més m'agrada, i que ens ve a tomb perquè inclou la dimensió de somni, d'utopia, de què parlava en la primera part:

“Quan el Senyor renovà la vida de Sió,  
ho crèiem un somni.  
La nostra boca s'omplí d'alegria,  
de crits i de rialles.  
Els altres pobles es deien:  
«És magnífic el que el Senyor fa a favor d'ells!»  
És magnífic el que el Senyor fa a favor nostre,  
amb quin goig ho celebrem!...  
Els qui sembraven amb llàgrimes als ulls  
criden de goig a la sega.  
Sortien a sembrar tot plorant,  
carregats amb la llavor;  
i tornen cantant d'alegria,  
duent a coll les seves garbes (Sl 126/125,1-3.5-6).

Un dels textos més simptomàtics des d'aquest punt de vista és la visió dels ossos secs, que ens dona el profeta Ezequiel. Té una visió –fixem-nos en la importància que dono als somnis i a les visions pel que fa a guardar esperança– d'una gran plana plena d'ossos secs. L'Esperit el fa profetitzar sobre els ossos, els quals recobren vida i es posen drets. Llavors l'Esperit dona la interpretació del fet:

”Aquests ossos, fill d'home, són tot el poble d'Israel. Ells van dient: ‘Els nostres ossos ja són secs, hem perdut l'esperança; per a nosaltres, tot s'ha acabat.’ Doncs bé, profetitza i digues-los de part meva: ‘Això us anuncia el Senyor, Déu sobirà: Mireu, jo obriré els vostres sepulcres, us en faré sortir i us faré tornar a la terra d'Israel. Llavors, poble meu, quan obriré els vostres sepulcres i us en faré sortir, sabreu que jo sóc el Senyor’” (Ez 37,11-13).

És convenient, doncs, no perdre mai la perspectiva que, a Israel, la fe en la resurrecció va néixer primer en sentit col·lectiu, de poble, abans que l'esperança en la resurrecció personal, per bé que textos més antics que aquest d'Ezequiel –per exemple, alguns salms– mostren en pregàries individuals que Déu no abandonarà el seu fidel en el regne dels morts.

Tornem al text bàsic de sant Pau, que compara a un infantament la transformació que sofrirà l'univers junt amb la humanitat. Ell l'anomena “la revelació plena de la glòria dels fills de Déu”. Mentrestant –afirma– “hem estat salvats, però només en esperança. Ara bé, veure el que s'espera no és esperança: allò que es veu, per què s'ha d'esperar? Però nosaltres esperem allò que no veiem, i ho anhelem amb constància”.

## “Llocs” d’aprenentatge i d’exercici de l’esperança

El tema de l’esperança és sempre actual, i merescué l’atenció del papa Benet XVI ja en els primers anys de pontificat. Heu sentit parlar que la seva segona encíclica, firmada el 30 de novembre de 2007, porta el títol de “*Spe salvi*, en esperança hem estat salvats”. Si la primera encíclica –*Deus caritas est*– conté una primera part de reflexió personal sobre Déu és amor i una segona part assumeix un document que trobà preparat sobre l’acció de Càritas en el món, si la tercera encíclica, de caràcter social –*Caritas in veritate*– és una resposta cristiana tècnica sobre l’actual crisi econòmica, l’encíclica sobre l’esperança és d’encuny totalment personal, una d’aquestes lliçons magistrals que ens dóna de tant en tant i que per a ell són escapatòries gratificants en la seva vocació innata de teòleg professor.

L’encíclica dedica un apartat (nn. 32-48) al tema “‘llocs’ d’aprenentatge i d’exercici de l’esperança”, però no els entén en el sentit diguem-ne geogràfic amb què ara nosaltres en parlem, sinó que tracta de com “guardar l’esperança” en sentit més aviat filosòfic. Nosaltres potser en diríem “dimensions d’aprenentatge i d’exercici de l’esperança”, més que “llocs”. Amb tot, atès que en aquesta part central de la meua reflexió intento descriure els contorns de l’esperança, em sembla vàlida i suggestiva la paraula del Papa. Per això en dic alguna cosa, perquè ens ajuda a il·luminar el tema.

Senyalo d’entrada que m’agrada que parli, a propòsit de l’esperança, d’“aprenentatge” i d’“exercici”, perquè això ens fa veure que la virtut que examinem és dinàmica. Cert que, segons la doctrina tradicional, en el baptisme ens són infoses les virtuts teològals de fe, esperança i caritat, per tal que visquem fructuosament la nostra vida de fills de Déu. Però ja sabem que aquestes virtuts són conquestes a realitzar, o si voleu, docilitats per tal que Déu les realitzi en nosaltres, i per això també podem definir la vida cristiana com un aprenentatge d’aquestes virtuts. I, així com el moviment es demostra caminant, l’aprenentatge es fa practicant, exercint.

Doncs bé, el sant pare n’assenyala tres. En primer lloc, “la pregària com a escola de l’esperança”. I ho enfoca així: “Quan ja ningú no m’escolta, Déu encara m’escolta. Quan ja no puc parlar amb ningú, ni invocar ningú, sempre puc parlar amb Déu. Si ja no hi ha ningú que pugui ajudar-me –quan es tracta d’una necessitat o d’una expectativa que supera la capacitat humana d’esperar–, Ell pot ajudar-me”. Sobre la pregària s’ha

parlat i s'ha escrit molt. És un tema inesgotable. Quedem-nos amb el record que, si volem guardar esperança, si volem mantenir-la malgrat tot, ens cal posar la pregària com a fonament. Només llavors l'esperança serà autènticament cristiana, i la utopia cristiana il·luminarà les nostres esperances humanes.

Més seriós se'ns presenta als nostres ulls el segon lloc d'esperança descrit pel sant pare. Hi posa aquests dos verbs: “actuar” i “sofrir”. És aquí on se situa la nostra missió de construir el Regne de Déu. Tenint per teló de fons els dos verbs senyalats per Benet XVI, jo em permeto una disquisició sobre aquesta construcció del Regne de Déu. És la següent. L'Evangeli, especialment a través de les paràboles, ens descriu com és aquest Regne, com es construeix, com ens hi acostem. I és aquí on sovint les nostres perspectives xoquen amb la realitat que Déu per boca de Jesús ens ensenya. Efectivament, la història ens mostra com moltes vegades els cristians han confós els seus èxits humans amb el Regne, i quan la vida de cada dia s'ha mostrat dura, han girat el cap enrere enyorant situacions millors. Però el Regne avança, i a voltes ens costa d'endevinar-ne l'atzimut, però sortosament hi ha suficients paràboles evangèliques que van girant correctament la nostra brúixola.

Per això crec que són odioses les comparacions. Evidentment que ens podem trobar amb unes situacions eclesials, en el funcionament de les seves persones i estructures, en què ens sentim més còmodes que en d'altres. I potser és bo que de tant en tant les coses funcionin, per tal de no descoratjar-nos del tot. Però és tan fàcil no assumir el present o assumir-lo amb un deix d'amarguesa, o, al contrari, amb un optimisme massa mundà que ens faci pensar: “Ara anem bé!”. Per això, tot i que valoro i m'agrada la utopia de Joan XXIII quan parlava del Concili com a primavera i pas de l'Esperit Sant en l'Església, en general no em plau gaire el llenguatge de les estacions, quan un es constitueix des de la poltrona de la càtedra o del llibre en jutge de la realitat eclesial i parla de temps de tardor o de temps d'hivern. Ja sé que això està fet amb la màxima bona intenció i que també, si un sap trobar el costat positiu de les coses, veurà que les estacions de la tardor i de l'hivern contenen igualment gèrmens de vida. És curiós que la metàfora de l'estiu no és gaire emprada, quan jo hi veuria l'esclat del sol que dona vida i escalf i els conreus que ofereixen els seus fruits, l'aigua de les platges que tonifica, les vacances ben merescudes a un treball intens...

Tornant a l'actuar i sofrir, el que volen dir aquests verbs ens permet d'entrar a fons a la realitat cristiana del misteri del Regne de Déu que passa per la creu, i que ens ofereix l'esperança de la resurrecció. La resurrecció de Crist, és clar; però també la

nostra i, en el fons, “tota resurrecció”, tal com crípticament indica, referint-se al ressorgiment de Catalunya, la inscripció centenària del monument de Gaudí en el rosari monumental del Camí de la Santa Cova de Montserrat.

El tercer lloc d'aprenentatge i d'exercici de l'esperança segons Benet XVI és “el judici”, a llum de les paraules del Credo “...tornarà gloriós a judicar els vius i els morts”. Naturalment, no en l'aspecte amenaçador i lúgubre com sovint l'han entès molts cristians, sinó com el moment de fer justícia. Diu així el papa: “La fe en Crist mai no ha mirat només cap enrere ni només cap endavant, sinó sempre endavant, cap a l'hora de la justícia que el Senyor havia preanunciat repetidament. Aquest mirar endavant ha donat la importància que té el present per al cristianisme”.

Aquesta frase té, per a mi, molt valor. La fe és el que ha d'inspirar la moral. L'esperança és el que ha de moure el comportament humà. No hi haurà esperança, no hi haurà visió serena del judici de Déu si no hi ha un transformar el present. Per això m'ha agradat que fos assignada a D. Juan Rubio una ponència sobre “guardar esperança des del compromís amb els altres”. Hi ha una oració de la Vetlla pasqual que ens fa dir: “Senyor, feu-nos comprendre el vostre amor, perquè, amb la recepció dels dons presents, se'ns afermi l'esperança dels béns futurs”. L'esperança l'alimentem fent treballar el present, i considerant el present com un do rebut de Déu. Tota la paràbola evangèlica dels talents, que és també una paràbola de judici, té l'accent en el valor de fer treballar el present.

Permeteu-me que sigui contundent: moltes de les queixes a nivell d'Església, moltes de les nostàlgies esbiaixades les considero excuses de mal pagador, d'aquell que no vol treballar el present, que no reconeix l'ara i l'aquí com l'oportunitat que Déu ens ofereix per treballar. El Concili Tarraconense de 1995 que molts dels qui sou aquí recordareu i que va ser l'ocasió perquè alguns d'entre nosaltres ens coneguéssim, va fer, entre moltes altres, dues afirmacions simples però que ens vénen com l'anell al dit. L'una és: “La societat catalana nosaltres l'estimem, perquè és la que Déu ha volgut, en la seva providència, que fos la nostra, tot i reconeixent les seves llums i les seves ombres” (Res. Prefaci). I l'altra usa un llenguatge molt casolà per fer-se entendre: “El Concili exhorta vivament a mantenir i intensificar un estil de feina ben feta i evitar el pecat d'omissió en l'àmbit laboral-eclesial, és a dir, el pecat capital de la mandra” (Res. 83).

Acabo aquesta segona part com feia sant Gregori el Gran, que en les seves homilies, després de formular idees, sempre explicava casos viscuts. Aquí no explicaré

fets sinó només fer al·lusió a la persona de l'enyorat bisbe Joan. Des del lloc sagrat que és l'Església, i concretament per a ell l'Església de Barcelona, sabia transmetre prou bé quina esperança volia guardar. I sense claudicar mai dels cristians i del seu amor a Catalunya va treballar establint ponts, col·laborant amb arquebisbes molt difícils, mirant de trobar la cara positiva de les coses. Com vaig escriure en un article necrològic, “mai no provocava mulladers i tenia una especial habilitat a apagar focs”. És per aquí que em sembla que hem d'anar.

### III

#### GUARDAR ESPERANÇA DES DE MONTSERRAT

Aquest tercera i última part de la meva exposició recupera el títol que originàriament se m'havia assignat però que finalment va semblar més enriquidor eixamplar-lo als llocs sagrats en general.

Doncs bé, certament que Montserrat és un d'aquests llocs que té per missió guardar esperança i transmetre-la. Aquesta funció o missió forma part no sols del que la gent, i especialment els cristians de Catalunya, esperen, sinó també del que Déu ens demana als monjos i, junt amb els monjos, a tots els qui també contribuïu que Montserrat sigui el “fogar d'oració i de fe cristiana” de què parla l'oració de la festa patronal.

L'esperança és essencial a la vida del monjo. Sant Benet li fa dir, al moment de fer la seva professió el text d'un salm: “Que no em vegi confós en la meva esperança”. És l'única cosa que demana a Déu en aquella ocasió, convençut que mantenir l'esperança el guiarà en totes les circumstàncies de la vida.

He parlat llargament del cardenal Hume. Quan en vaig publicar en català una antologia, precisament amb el títol “He tingut un somni...”, vaig tenir ocasió de parlar amb un monjo del seu monestir, el pare Dominic Milroy, que ha tingut responsabilitats importants en l'orde benedictí. En preguntar-li per què tenia el cardenal Hume, aleshores acabat de morir, tant predicament em deia: “Miri, quan a Anglaterra es donaven fets d'Església que sacsejaven la societat, hi havia bisbes, especialment entre

els anglicans, que els agradava ficar-hi cullerada i sortir als mitjans. El cardenal callava, i, quan s'havia apaivagat la polèmica, feia un article que establia sentència definitiva". D'això n'he parlat algunes vegades amb l'actual P. Abat Josep M. Soler i m'ha confirmat que considera que és la posició excel·lent.

A finals de l'any vinent s'escaurà el centenari de l'elecció abacial del pare Antoni M. Marcet, tan significatiu en la construcció del Montserrat modern en els seus diversos aspectes i que tant va haver de sofrir en les dues dictadures que va viure. Això em fa pensar que un dels dons que la Mare de Déu ha fet a la nostra comunitat ha estat de donar-nos en cent anys una sèrie d'abats, molt diferents entre ells, però que no sols han guiat la comunitat sinó que han sabut infondre esperança en el poble català i en l'Església universal.

No crec que sigui una exclusiva de Montserrat, sinó que guardar esperança des d'un monestir forma part de la mateixa vocació de tota comunitat. De fet, em plau citar un llarg paràgraf d'una conferència que l'aleshores mestre general dels dominics, el pare Timothy Radcliffe donà el 13 d'octubre de 1998 davant els superiors majors francesos. Deia:

“La vocació que posa en relleu amb major radicalitat aquesta obertura al futur és la dels monjos i de les monges contemplatius. Llur vida no té cap sentit, si no es troben camí del Regne. Si el cardenal Basil Hume és el cristià més respectat d'Anglaterra ho és en part perquè és monjo. I ha escrit això dels monjos: ‘No ens considerem posseïdors d'un missió o funció especial al si de l'Església. No creiem que estiguem destinats a canviar el curs de la història. Som aquí: això és tot, i gairebé accidentalment, des del punt de vista humà. I afortunadament continuem estant aquí, i prou’. Els monjos estan aquí: això és tot, i llur vida no té, doncs, més sentit que el d'anunciar el compliment del temps, l'encontre amb Déu”.

És bo que ho tinguem en compte en un moment de canvis com el que vivim. També en això la història ens pot alliçonar. Benet escriu la Regla, cridada a influir la història europea posterior, al moment que s'esquerda l'imperi romà d'Occident. Amb el mateix sentit d'esperança, el seu biògraf i admirador Gregori el Gran no dubta d'enviar missioners a evangelitzar Anglaterra. Com ha declarat un germà de comunitat, el pare Lluís Duch, en una recent entrevista de “Vida Nueva”, “Estem al final d'un món, no del món”. Aquesta afirmació, que ha merescut els honors de titular, l'assumeixo totalment. Les contrarietats del món i de l'Església mateixa no han de fer minvar l'esperança. Al contrari, és missió del cristià enfortir en la fe en el Déu de Jesucrist la pròpia esperança, i comunicar-la. Aquella esperança que tots els creients i cada home o dona de bona

voluntat sostenen com una dèbil flama. Flama tan feble, però que no s'arriba a apagar mai i que, per això, es veuen humilment capaços de transmetre, perquè saben que “la virtut provada engendra esperança. I l'esperança no enganya, perquè Déu, donant-nos l'Esperit Sant, ha vessat el seu amor en els nostres cors” (Rm 5,5).